

Szentmihályi János születésének 100. évfordulóján

Szentmihályi János 1908. július 23-án született Budapesten. Gyermekkorát a fővárosban töltötte; felsőfokú tanulmányokat a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karán végzett, itt szerzett diplomát. Egyetemistaként a *8 Órai Újság* tudósítójaként az újságírással is megismerkedett. Az egyetemi évek után, 1931–32-ben további tanulmányokat folytatott Londonban, ahol tökéletesítette angol nyelvismeretét. Pályafutásának első két évtizede rendkívül változatos volt: 1935-től banktisztviselő Debrecenben, de a *Debreceni Független Újság* – később a *Tiszántúli Független Újság* – és a *Debreceni Színház* újságírójaként is találkozunk nevével. 1939-től Budapesten élt, fordítóként angol szépirodalommal foglalkozott.

1944-ben ismét Debrecenben találjuk, ahol az Ideiglenes Nemzeti Kormány Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumának tisztviselője volt.

1945-től újra Budapesten dolgozott pártmegbízatásban. 1947–49 között a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium főosztályvezető-helyettese, majd főosztályvezetője. 1949-ben kizárták a Magyar Kommunista Pártból és minisztériumi alkalmazása is megszűnt. Ekkor került kapcsolatba a könyvtárúggal: 1949 és 1961 között az Egyetemi Könyvtárban dolgozott. Szentmihályit szeretettel fogadták kollégái, így jól érezte magát ebben a közegben. Hamarosan, 1953-tól már az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszéke oktatói között találjuk. Eleinte megbízott előadóként, 1964-től főállású adjunktusként, később docensként foglalkoztatták 1977-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig. Ezt követően haláláig részt vett a könyvtárosok képzésében. Egyetemi jegyzeteivel, előadásai-
val a hazai könyvtárosok nemzedékeit indította el a pályán.¹

Az Egyetemi Könyvtárban töltött évek alatt, az olvasószolgálati munka során került közelebbi kapcsolatba a tájékoztatással és annak „műszereivel”, elsősorban a bibliográfiával. 1961-ben felkérték az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ tudományos és szakkönyvtári osztályának vezetésére. A gyakorlati bibliográfusi munka mellett egyre inkább a bibliográfia elméleti kérdései kezdtek foglalkoztatni. Legfőbb feladatának a hungarika-bibliográfia megteremtését tekintette, és 1971-ben megindulhatott a Hungarica Külföldi Folyóiratszemle, 1976-ban pedig a Hungarika Irodalmi Szemle. A bibliográfia és a szakirodalmi tájékoztatás elméletét az egyetemi könyvtáros képzésben is oktatta.

Fő kutatási területei: a bibliográfia fogalma, a bibliográfiai tevékenység értékelése, a nemzeti bibliográfia problémáinak elemzése, a hungarika bibliográfia kérdései voltak. A hazai szakirodalomban elsőként tekintette át és rendszerezte a társadalomtudományi bibliográfiákat. Fő művének a hazai másodfokú bibliográfia alapművét tekintjük, amelyet Vértessy Miklóssal közösen szerkesztett: *Útmutató a tudományos munka magyar és nemzetközi irodalmához*. A mű 1963-ban a Gondolat

kiadó gondozásában jelent meg, és a mai napig a magyar bibliográfiai szakirodalom alapvető eszköze.²

Munkásságáért 1981-ben az egyik legmagasabb szakmai elismerést, a Szabó Ervin Emlékérmet kapta meg. Halála után a megemlékezések alkalmával számos kolléga megpróbálta felidézni egyéniségét. „A legszellemesebb magyar intellektuelek közé tartozott, mondásai, történetei körbejártak a szakmában, a könyvtárakban, az egyetem könyvtári tanszékén, mindenhol, ahol megfordult. A csípős szellemességű könyvtáros már életében, halála után pedig kiváltképp eltakarta, elfedte a tudóst, a szemét mindig az újon, a haladón tartó szakembert.”³ Számos tanítványa emlékezetében mély nyomokat hagyott. Meghatározó viszonyulást alakított ki a tájékoztató eszközökhöz és az olvasókhoz. „Milyennek láttam a Tanár urat? – tette fel a kérdést Ferenczi Zsuzsa a tanár úr születésének 90. évfordulójára, 1998. május 19-én megrendezett ülésen. – Visszatekintve a hatvanas évek elejére, mikor tanítványa lehettem, úgy látom, hogy mindenekelőtt értelmiségi volt. E lassan kivesző fogalom – mert ma jobbra csak menedzserekről és marketingigazgatókról beszélünk – olyan embert jelent, aki szellemi értéket hoz létre, vagyis alkotó. De nemcsak alkotó volt, hanem szellemi értékek közvetítője is, s ha egy szóval kellene jellemeznem, ezt választanám. Élő bibliográfia volt, kalauz, s a tudás, az ismeret rendkívüli örömet jelentett számára. De legalább annyira az is, hogy átadhatta, közölhette, hasznosíthatta; ha megtalálta a felhasználót, akinek éppen arra volt szüksége, amit ő tudott, írt, mondott. Teljesítette a harmadik értelmiségi funkciót is: mintát adott. Könyvtárosoknak, hallgatóknak és »civil« környezetének is. Létevel bizonyította, hogy az ember életének alapja, meghatározója, öröm és bánat lehet az ismeret, az emberiség felhalmozott tudása egy szeletének birtoklása, ennek szétsugárzása. Nagyon sokat tudott, az általános műveltség rá valóban jellemző volt.”⁴

Óráira szívesen jártak hallgatói, hiszen „Nagyon jó előadó volt: élő, érdekfeszítő órákat tartott... Nehéz volt Szentmihályinál vizsgázni. Sokat követelt... És várta, hogy gyorsan asszociálva, gondolkodva – problémát oldjunk meg... Mindent egyszerre kellett tudni, és gyorsan. Szemléletet tanultunk, magatartást, gondolkodást; elültette bennünk a »soha nem elég a tudás« nyugtalanító és sarkalló érzését.”⁵

Már 1958-ban tanulmányt jelentetett meg a *Magyar Könyvszemlében*, amelyben irodalomtörténeti alapozással kísérletet tett a „hungarica” meghatározására és a „hungarica” regisztrálás követendő irányelveinek a kijelölésére. Később mint az MTA I. Osztálya Könyvtörténeti és Bibliográfiai Bizottságának tagja, munkatársaival közösen szabályzattervezetet készített a bizottság számára a „hungarica” meghatározásáról.⁶ Arra a következtetésre jutott, hogy a hungarika fogalmán csak is a hazánkra vonatkozó, idegen nyelvű műveket kell érteni, a külföldön megjelent magyar nyelvű műveket viszont a nemzeti bibliográfiának kell regisztrálnia, mivel ezek nemzeti irodalmunk részei. Abban a történelmi szituációban ezek a megállapítások egyáltalán nem voltak olyan magától értetődő dolgok.

Számos nemzetközi konferencián tartott előadást a tájékoztatás és annak oktatásának problémáiról. Sokat publikált külföldi folyóiratokban is. Közléseit megvizsgálva elének tárul egy roppant színes, szerteágazó életmű. Szívesen írt ismeretéseket szakmai kiadványokról, bibliográfiákról.⁷

Publikációi között feltétlenül meg kell említenünk több mint negyven tanulmányát, kezdve a demokratikus iskolapolitikától (1946) az opera fejlődéséig Magyarországon (1949) az irodalomtörténeten keresztül (Shakespeare Titus Andronicusáról) a könyvtárügy tantervi, oktatási, tájékoztatási, bibliográfiai kérdéseinek elemzéséig. Ki kell emelnünk kéziratban maradt kandidátusi értekezését, amely szintén a nemzeti bibliográfia tárgykörét érintette (*A magyar és magyar vonatkozású irodalom regisztrálásának, a nemzeti bibliográfia kialakulásának indítékai*. 1973. 338. fol.)

Számos fordítás került ki kezei alól. Ezek között szépirodalmi, történeti, valamint könyvtári témákat találunk.⁸

Szentmihályi János kedvenc szakterülete a bibliográfia elmélete és gyakorlata volt, ezért nem hagyhatjuk említés nélkül bibliográfiai munkáit, hiszen a bibliográfiák minden típusában jelentek meg munkái.⁹

JEGYZETEK

- 1 Sebestyén György: Szentmihályi János pályaképe. In: Szentmihályi-émlékkötet. Szerk. Nagy Anikó. Bp., 2000. Osiris Kiadó, 11–14. p.
- 2 Szabó Sándor: Szentmihályi János a bibliográfia elméletéről és metodikájáról. In: Szentmihályi-émlékkötet. 47–54. p.
- 3 Győri Erzsébet: Szentmihályi emlékülés. Köszöntő. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 1998. 7. sz., 48–49. p.
- 4 Ferenczi Zsuzsa: Szentmihályi János, a tanár. In: Szentmihályi-émlékkötet. 39. p.
- 5 Uo. 44–45. p.
- 6 Szentmihályi János: A hungarica bibliográfia néhány problémája. = Magyar Könyvszemle, 1958. 2. sz. 109–117. p.
- 7 Szentmihályi János–bibliográfia. Összeáll.: Jávori Ferencné. In: Szentmihályi-émlékkötet. 71–112. p.
- 8 Uo. 71–112. p.
- 9 Uo.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Szabó Sándor: Szentmihályi János a bibliográfia elméletéről és metodikájáról. = Könyvtári Figyelő, 1988. 2. sz., 239–243. p.
- Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990: http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/AB_C14240/14934.htm
- Vértessy Miklós: Szakom: tájékoztatás, bibliográfia, dokumentáció. = Könyvtáros, 1978. 1. sz., 19–21. p.
- Kőhalmi Béla: Szentmihályi János–Vértessy Miklós: Útmutató a tudományos munka magyar és nemzetközi irodalmához. = Magyar Könyvszemle, 1964. 1. sz. 102–103 p.
- Sonnevend Péter: Az írástudói mesterség jelentette igazi hivatását. = Könyvtári Figyelő, 2000. 3. sz., 686–688. p.
- Sz. S.: Szentmihályi János. = Magyar Könyvszemle, 1982. 3. sz., 278. p.
- Futala Tibor: Gyászolják a magyar könyvtárosok. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1982. 1–2. sz., 39. p.

Szász Péter